

Yaylacı, A. F. ve Göktuna Yaylacı, F. (2015). Fraktal evrede eğitim: belirsiz bir gelecek ve dengesiz değişimler, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 30. Sayı, 2015/1, 227-253.

Fraktal Evrede Eğitim: Belirsiz Bir Gelecek ve Dengesiz Değişimler*

Ali Faruk Yaylacı **, Filiz Göktuna Yaylacı ***

Özet: Baudrillard'ın deyimiyle fraktal evrede hiçbir değer söz konusu olmadığı gerçek bir kültüre dayanmayan, belirli bir dengesi olmayan yaklaşımlar eğitim sistemlerini de biçimlendirmektedir. Eğitim yönetimi fraktal evreye uygun düşen yaklaşımların etkisiyle simülasyon evrenini sürdürmeye yarayan stratejiler üretirken, eğitim sistemlerinde herhangi bir değer yarasına dayanmayan, dengesiz değişimler gözlenmektedir. Bu makalenin temel amacı Türkiye'de son dönemlerde eğitim sisteminde yaşanmakta olan değişimleri ve yönelimleri Baudrillard'ın simülasyon kuramı bağlamında fraktal evre olarak tanımladığı durumun özelliklerine dayalı olarak değerlendirmektir. Eğitim sisteminde yaşanan dönüşümlere ve eğitim yönetimine ilişkin bu nitelikte bir değerlendirmenin simülasyon evreninin öngördüğü bir biçimde gerçeklikle bağı kopmuş ve herhangi bir gönderene sahip olmayan ve bir değerler sisteminin ürünü olmayan yaklaşımların ortaya çıkardığı sorunlara ilişkin farkındalığı artıracığı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim Yönetimi, Simülasyon Kuramı, Eğitim Sistemi, Fraktal Evre, Jean Baudrillard

Education in Fractal Stage: Uncertain Future and Unbalanced Changes

Abstract: To put it using Baudrillard's words, in the fractal stage, approaches -which consider no value, are not based on a real culture, and are out of balance-, have been shaping educational systems. As educational administration has been producing strategies that help sustain the world of simulation under the effect of approaches in line with the fractal stage, unbalanced changes not based on any law of value can be observed in educational systems. The main aim of this article is to evaluate changes and trends of recent years in Turkish education system based on distinct characteristics of the phenomenon which Baudrillard describes as 'fractal stage' as part of his simulation theory. It is suggested that such a study of continuing transformations in education system and educational administration will raise awareness of problems created by the approaches that are out of touch with the reality, have no referent, and are not the product of a system of values as envisaged by the world of simulation.

Keywords: Educational Administration, Simulation Theory, Educational System, Fractal Stage, Jean Baudrillard

* Bu makalenin geliştirildiği taslak 24-26 Mayıs 2012 tarihinde İnönü Üniversitesi Malatya'da düzenlenen 7. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi'nde sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, alfay06@yahoo.com

*** Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, fgoktuna2@yahoo.com

*“Bütün dünya ‘Batı’lı olduğunda, güneş nereden doğacak”
“Dünya çılgın bir seyir aldığına göre biz de dünyaya ilişkin çılgın
bir bakış açısı edinmeliyiz.”*

Jean Baudrillard
(1929-2007)

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı büyük teknoloji devriminin, küresel ekonominin biçimlenişinin ve kültürel değişim sürecinin ortaklaşa etkisinden kaynaklanan yapısal dönüşüm süreci bütün toplumlarda güçlü bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Ortak noktaları yeni sosyo-teknik paradigmaya dayalı olarak bilgi neslinin merkeziliği ve enformasyon işlenmesi olan çok sayıda toplumsal kuram yürürlükte olan yapısal dönüşümleri açıklamayı ve yorumlamayı denemektedir. Ancak bu *yeni toplumu* çözümleme ve kuramsallaştırmanın yirmi yıl sonrasında toplumun ne olduğuna ilişkin büyük bir belirsizlik hala varlığını sürdürmektedir (Castells, 1998). Bu saptamadan hareketle eğitim sistemleri açısından da yaşanmakta olan dönüşümlerin ortaya çıkardığı *yeni eğitimin* neliğine ilişkin belirsizliğin sürdüğü söylenebilir. Kuram ve uygulama anlamında eğitim dünyasında görülen yanıltıcı canlılığa, kapsamlı reformlara ve yenilikçi girişimlere karşın eğitim bağlamındaki köklü sorunlar varlığını sürdürmektedir. Eğitim sistemlerinde yaşanmakta olan karmaşık gelişmelerin tutarlı bir biçimde çözümlenebilmesi için farklı bakışlara gereksinim giderek büyümektedir.

Örgüt kuramında geliştirilmiş yaklaşımlar, genelde Batı kaynaklıdır. Üretilen örgüt ve yönetim modelleri de bu kültürün izlerini taşımaktadır (Şişman, 1996). Bu bağlamda eğitim sistemleri ve eğitim örgütleri de bu etkinin muhatabı konumundadır. Batı Dünyası özelinde yaşanmakta olan ve Batı Dünyasını takip eden toplumlarda da yansımaları söz konusu olan dönüşümler eğitim örgütlerini de güçlü biçimde etkilemektedir. Bugünün dünyasında kaçınılmaz bir gerçeklik olarak geniş kabul gören bir anlayışa göre eğitim insanları, yüksek düzeyde teknik ve rekabetçi olan ve hızla dönüşen dünyanın meydan okumaları ile yüzleşmelerine olanak sağlayacak beceri ve yeterlikleri kazanmaya yöneltmek durumundadır. Bu doğrultuda dünyanın her yerindeki eğitimciler, liderler ve eğitim sistemleri büyük bir şevkle okullarını bu doğrultuda iyileştirmenin ve geliştirmenin yollarını aramaktadırlar. Bütün ileri eğitim sistemlerinde 1980’lerden bu yana pazar güçleri ve tüketimcilik, ailelerin hakları ve tercihleri, okul etkililiği ve okul geliştirme, öğretmen yeterliği ve başarı standartlarının yükseltilmesi, merkezi hükümetlerin rollerinde değişimler gibi alanları kapsayan büyük reformlar yaşamıştır. Son birkaç on yıl boyunca tasarlanan ve uygulanan okul reformlarının, yeniden yapılanma stratejilerinin

ve girişimleri bağlamında karmaşık bir bolluk söz konusudur (Humes, 2000; Dimmock ve Walker, 2000; John, 2009). Ancak eğitim sistemlerindeki sorunların ve aynı zamanda bu sorunlara ilişkin çözümleri kapsayan girişimlerin hacmi hız kazanarak büyümeye devam ederken bütün bu çabaların varlığına rağmen eğitim, paydaşların gözünde kendisine çok fazla işlev ve önem atfedilen ve o düzeyde de tartışmalı ve sorunlu bir olgu olmayı sürdürmektedir (Dusan,2000). Geleneksel ya da modern, alışlagelmiş yaklaşımlar sözü edilen sorunları, dönüşümleri ya da karmaşayı sürdürmekten başka bir işleve sahip olamamaktadır. Bu durum sürekli başarısız olan politikalarda, kısa sürede tüketilerek hemen yenileri üretilen reformlarda ve eğitim bilimcilerin giderek daha da teknik bir biçimde kendini tekrar eden bilimsel (!) üretkenliklerinde rahatlıkla gözlenebilir.

Eğitim sistemlerinin, eğitim yönetiminin ya da okulların içinde bulunduğu koşulları toplumsal değişimlerden hareketle çözümlene girişimleri giderek daha yüksek düzeyde başarısız kalmaktadır. Değişimlerin doğasında barındırdığı çelişkiler ve karmaşa onlardan hareketle tutarlı çözümlenmeler yapılabilmesini engellemektedir. Baudrillard'ın simülasyon kuramı eğitim alanında gözlemlenen *gelişmeyi/karmaşayı* çözümlenmede tutarlı bir zemin sağlayacak niteliklere sahip gözükmemektedir.

Yönü belirsiz, geleceksiz bir geleceğin söz konusu olduğu bir durumda simgesel anlamını yitirmiş olan Batı, bunu gizleyebilmek üzere bir dünya kurulumuştur, bu bir simülasyon evrenidir (Dağ, 2011). Baudrillard'ın geliştirmiş olduğu ve kendisinin kuramsal şiddet olarak adlandırdığı simülasyon kuramına göre Batı toplumu özelinde dünyada simülasyon çağı yaşanmaktadır. Baudrillard'a göre simülasyon evreni, *modernizmin* tecrübe edilmesinin sonunda ortaya çıkmıştır. Kimilerince postmodern olarak tanımlanan bu durumu Baudrillard, *simülasyon* ve *gerçekötesi* (hiperreality) kavramları ile tanımlamıştır. Simülasyon evreninin oluşumunu Rönesans ile başlamaktadır ve simülasyon evreninin üç evresi vardır. Üç simülakr evresi değer ve üretim teknikleriyle ilgili tarihsel dönemlere işaret eder; Rönesans, Endüstriyel ve Post-Endüstriyel dönemler. Her evreye ait üç simülakr söz konusudur. Doğal Evre (kullanım değeri), Ticari evre (değişim değeri), Yapısal evre (gösterge değeri). Daha sonra ise dördüncü evre olarak *fraktal evre* gelmektedir (Palermo 1992; Macintosh, Shearer, Thornton & Welker. 2000; Baudrillard, 2002a; Baudrillard, 1998b; Baudrillard, 1998a).

Baudrillard'a göre, dışsal bir referans noktası olarak var olan gerçeklik, dışımızda gerçeğin yerini almak üzere yarattığımız simülasyondan başka bir şey olmadığı varsayıldığı için etkili bir biçimde yok edilmiştir. Bu yüzden, örgüt kuramları için olduğu gibi eğitim için de bağımsız bir biçimde var olan gerçek referans noktası bağlamında gerçekliğe ilişkin ontolojik bağlılığımız

yok edilmiş, silinmiştir (McAuley, Duberley & Johnson, 2007). Baudrillard'ın simülasyon evreni bağlamında ifade edilecek olursa günümüzde eğitim süreci *simülasyon evreni* için yaşamsal bir işleve sahiptir. Öyle ki bugünün eğitsel süreçlerinde yetişen insanların hayatları otoritelere, gösterisel törenlere, dijital teknolojilere ve *simulakrlara* bağlıdır (Ruther, 2000; Dusan,2000). Eğitim, simülasyon evreninin yaşamasına hizmet etmektedir. Çoktan yok olup gitmiş ancak varmış ve daha canlı imiş gibi yapmaya devam eden ve bunun için eğitimi de araç olarak kullanan sistemin doğal sonucu olarak dünyadaki eğitim sistemlerinde tutarsız, büyük ölçüde kalıcı başarıya sahip olmayan değişim-dönüşüm çabaları gözlenmektedir. Bu çalışmada eğitim sisteminde ve eğitim yönetimi alanında yaşanan sorunların ve değişimlerin simülasyon kuramı ve fraktal evrenin özellikleri temelinde değerlendirilmesi ve yeni bir eğitim yönetimi felsefesine ilişkin gereksinimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Eğitim sisteminde yaşanan dönüşümlere ve eğitim yönetimine ilişkin bu nitelikte bir değerlendirmenin simülasyon evreninin öngördüğü bir biçimde gerçeklikle bağı kopmuş ve herhangi bir gönderene sahip olmayan ve bir değerler sisteminin ürünü olmayan yaklaşımların ortaya çıkardığı sorunlara ilişkin farkındalığı artıracak düşünülebilir. Yeni bir eğitim yönetimi felsefesinin ve bu felsefeye dayalı bir eğitim sisteminin inşası böylesi bir farkındalığın temelinde gerçekleşebilecektir. Bu bağlamda eğitim sisteminde yaşanan değişimlerin, yeni bir eğitim ve eğitim yönetimi anlayışı gereksiniminin *fraktal evrenin* özellikleri temelinde tartışılması yararlı olacaktır.

Fraktal Evrede Dönüşen Dünya

Baudrillard'ın kaos ve simülasyonu birleştirerek değer 'fraktal' evresini ele aldığını belirten Ward'a (1998) göre söz konusu kaotik değerlerin simülasyon kuramının gelişiminde de önemli etkisi vardır. Baudrillard, Lyotard gibi Mandelbrot'un *fraktal teorisini* kendi yaklaşımına uyarlamıştır. Baudrillard'a göre kaotik ve fraktal değerler var olan değerlerle yer değiştirmezler fakat onlara eklenirler, bütünlerler. Kaotik sistemlerin doğrusal olmayan ve fraktal doğası ile günümüz çağdaş Batı kültürünün eciş bücüş deforme olmuş çarpık değerlerini karşılaştırır. Çağdaş kültürün yolu da benzer biçimde çarpık ve deformedir (Ward, 1998). Fraktal, sünger, kar tanesi gibi parçalandıkça benzer motifler sergileyen doğal nesnelere verilen addır. Aynı zamanda kendine benzeme özelliği gösteren karmaşık geometrik şekillerin ortak adıdır (Şekil 1). Fraktal ortamda hiçbir şey gerçekten yansımamaktadır. Dolaşım ağlarının viral dağılımındaki mantık değerini ya da eşdeğerliliğin mantığı değildir (Baudrillard, 1998a,s.11).

Şekil 1. Bir Fraktal Örneği

Kaynak: Fractale, 2014

Baudrillard'ın kültürümüzün güncel şeması olarak nitelendirdiği fraktal evreye ilişkin özgün tanımına bakmak yararlı olacaktır (Baudrillard, 1998a, s.12);

Bu üç evrenin ardından değerın fraktal evresi geldi bile. **Doğal evreye** doğal bir gönderme uygun düşüyordu ve değer de dünyanın doğal bir kullanımına gönderme yaparak geliyordu. **Ticari evreye** genel bir eş-değer uygun düşüyordu, değer de ticari bir mantığa gönderme yaparak geliyordu. **Yapısal evreye** bir kod uygun düşer ve burada değer, bir modeller kümesine gönderme yaparak yayılır. Dördüncü evre olan **değerin fraktal** -hatta viral; ışın gibi yayıldığı- **evresinde** artık kesinlikle hiçbir gönderme yoktur; değer her ne olursa olsun hiçbir şeye göndermede bulunmadan katıksız yan yanalık yoluyla tüm yönlerde, tüm zaman aralıklarında ışıır. Bu fraktal evrede, ne doğal ne genel bir denge vardır, gerçek anlamda sözü edilebilecek bir değer yasası yoktur artık, bir tür değer salgınından, değerın genel metastazından, rastlantısal bir şekilde hızla çoğalma ve dağılmasından başka bir şey yoktur. Bu tür çoğalma ve zincirleme tepki her çeşit değerlendirmeyi olanaksız kıldığından değerden artık kesinlikle söz edemeyiz. Yine mikro fiziğe benzer bir durum bu, güzel ya da çirkin, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü terimleriyle değerlendirme yapmak bir parçacığın hızını ve bulunduğu yeri aynı anda ölçmek kadar olanaksızdır. İyi, artık kötünün karşıtı değildir. Her tanecik kendi yörüngesini izler, her değer ya da değer parçası simülasyon göğünde bir an parlar, sonra diğer parçacıkların yoluyla

ender olarak kesişen eğri bir çizgi boyunca boşlukta kaybolur. Fraktal değer şemasının ta kendisidir bu, kültürümüzün de güncel şemasıdır.

Baudrillard, fraktal evreyi tanımlamak için “*orji sonrası*” kavramını da kullanmaktadır. Bu bağlamda Baudrillard, modernliğe ve onunla birlikte ortaya çıktığı varsayılan bütün süreçlere anlam kazandıran hedeflere ulaşıldığını bu doygunluk noktasının *gerçeklikle* ilişkileri bozduğunu savunmaktadır (Baudrillard, 1998a, s.10):

İçinde bulunduğumuz güncel durumu nitelemek isteseydim bir orji sonrası hali derdim. Orji tam da modernliğin patladığı andır, her alandaki özgürlüğün patladığı an, politik, cinsel, üretici güçlerin, yıkıcı güçlerin özgürleşmesi, kadının çocuğun bilinçdışı itkilerin özgürleşmesi, sanatın özgürleşmesi. Tüm temsil ve karşı temsil-modellerinin göklere çıkarılması. Bu tam bir orjidir. Nesne, gösterge, ileti, ideoloji ve zevklere ilişkin her türlü sanal üretim ve aşırı üretim yollarını kat ettik, şimdi her şey özgür, kartlar açıldı ve hep birlikte asıl soruyla karşı karşıyayız Orji Bitti Şimdi Ne Yapacağız. Artık yalnızca orji ve özgürleşme simülasyonu yapmak, hızlanarak aynı yönde gidiyormuş gibi görünmek geliyor elimizden, oysa gerçekte boşlukta hızlanıyoruz, çünkü özgürleşmenin tüm hedeflerini çoktan arkamızda bıraktık.

Bu durum Simülasyon halidir; bütün senaryolar gerçek ya da sanal olarak - kuvve halinde, önceden vuku bulduklarından artık tüm bu senaryoları yeniden oynamaktan başka bir şey yapılamamaktadır. Sürekli kendini yeniden üretmenin nedeni şeyler, göstergeler ve eylemlerin düşüncelerinden, kavramlarından, özlerinden, değerlerinden, göndermelerinden, kökenlerinden ve amaçlarından kurtulmalarıdır. Düşünce çoktan yok olmuştur ancak şeyler işlemeyi sürdürür. Modernliğin başlattığı özgürleştirme devrimi amacına ulaşırken öngörülenin ötesinde özgürleştirilmiş olan her şey, her yerde, katıksız dolaşıma geçmek ve yörüngeye oturmak için özgürleşmiştir. Bu bağlamda her özgürleşme de dolaşım ağlarını beslemeye hizmet etmektedir (Baudrillard, 1998a). Modernist projenin vadettiği ütopyanın gerçekleşmiş olması artık bu ütopyanın gerçekleştirilmesi umuduyla bir şeyler yapılmasını da anlamsızlaştırmıştır. Tüm ütopyalar gerçekleştiği halde tuhaf bir biçimde sanki gerçekleşmemişler gibi yaşamayı sürdürmekten başka yapacak bir şey kalmamıştır

¹ Orji, sözlüklerde, aşırı içki ve kontrolsüz cinsel eylemleri kapsayan çılgın parti olarak tanımlanmaktadır (http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/american_english/orgy). Orji (orgy) kelimesinin kökeninde yer alan ve Latince orgia'dan gelen çoğul orgies, özellikle Bacchus ve Dionysus gibi belirli Yunan ya da Roma tanrıları yönelik gizli tapınma ayinlerini ifade etmektedir. İlk olarak 17.yy'da İngilizce 'de tekil olarak yer alan kelime *herhangi bir şehvet düşkünü şenlik* anlamında kullanılmıştır. Söz konusu eski ayinler, aşırı içki ve şarkılar eşliğinde abartılı danslar vb. etkinlikleri kapsamaktadır (Online Etymology Dictionary, 2012).

(Baudrillard, 1998a). İlerleme düşüncesi yok olmuştur ancak ilerleme sürmektedir. Üretime temel teşkil eden zenginlik düşüncesi yok olmuştur ancak üretim sürmektedir. Politika alanında da düşünce yok olurken politika oyunu kendi hedefleri karşısında gizli bir umursamazlık içinde sürmektedir. Artık hiçbir şey sona ererek ya da ölümle yok olmamaktadır; hızla çoğalarak, sirayet ederek, doygunluk ve şeffaflık yoluyla yok olma söz konusudur; fraktal bir dağılıma biçimi vardır (Baudrillard, 1998a, s.13; Baudrillard, 1998b).

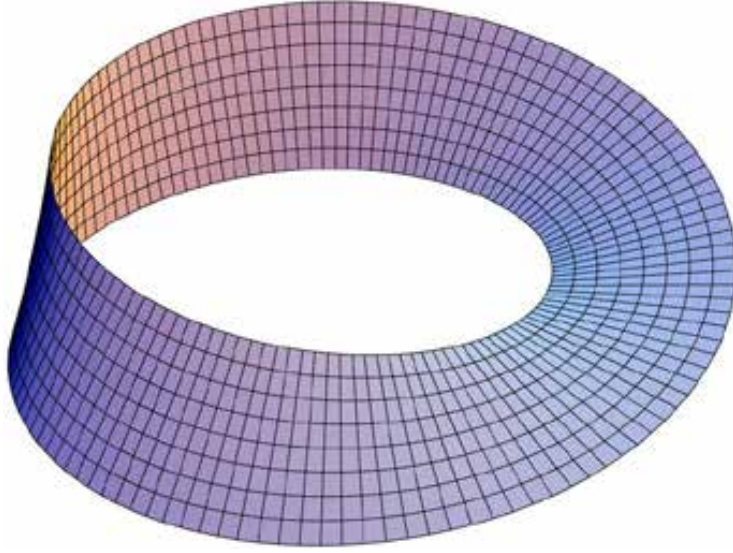
Baudrillard'a göre (1998a) fraktal evrede tüm sistemlerde hem merkezden kaynaklanan bir zorlanım hem de dışmerkezlilik vardır. Bu sistemleri, kendi varlıklarını riske atarcasına güçlerini artırarak kendi sınırlarından ötede patlamaya, kendi mantıklarını aşmaya götüren içsel bir metastaz da söz konusudur.

Fraktal evrenin bir diğer özelliği ise türlerin karışması, bütün kategorilerin karşılıklı olarak birbirine bulaşabilir, her alanın yerine bir diğeri geçebilir olmasıdır. Örnek olarak cinsellik artık yalnızca cinsellikte değil başka her yerdedir. Politika politikada değildir artık, tüm alanlara mikrobunu saçmaktadır; Ekonomi, bilim, sanat, spor... (Baudrillard, 1998a, s.15) ve doğal olarak eğitim. Baudrillard, türlerin karışımı ile her şeyin aynı anda cinsel, politik ve estetik hale geldiğini belirtmektedir. Söz konusu olan bu paradoksal durumunu tek bir simgede kavramak mümkündür: Trans-politik, trans-seksüel ve trans-estetik (Baudrillard, 1998a:16):

Her şey cinseldir; her şey politiktir; her şey estetikdir; hem de aynı zamanda. Her şey politik bir anlam kazandı, özellikle de 1968'den bu yana sadece gündelik yaşam değil; delilik, dil, medya ve hatta arzu bile politik bir anlam kazandı... Aynı zamanda her şey cinsel hale geldi, her şey arzu nesnesidir: İktidar, bilgi, her şey fantasma ve bastırma terimleriyle yorumlanıyor, basmakalıp bir cinsellik her yere egemen durumda. Aynı zamanda her şey estetikleşiyor: Politika gösteri içinde, cinsellik reklamcılık ve pornoda her tür etkinlik kültür olarak adlandırılan şeyin içinde estetik nitelik kazanıyor; her şeyi istila eden medyatik ve reklamcı göstergeleşme tarzı; kültürün fotokopileştiği nokta. Her kategori mümkün olduğunca genelleşir ve böylece tüm özgüllüğünü yitirir ve tüm diğer kategoriler tarafından emilir. Her şey politik olduğunda artık hiçbir şey politik değildir ve politika sözcüğün anlamı kalmaz, her şey cinsel olduğunda artık hiçbir şey cinsel değildir ve cinsellik tüm belirimlerini yitirir. Her şey estetik olduğunda artık güzel ya da çirkin olan bir şey kalmaz ve sanat da yok olur.

Her şeyin yok olup gittiği ancak varmış gibi yapmaya devam ettiği Simülasyonun fraktal evresinde bu durumu gizlemek istercesine işlemsel bir canlılık vardır ancak bu işlemsel canlılığın merkezinde ise dev bir *belirsizlik* bulunmaktadır. Belirsizlik, işlemsel canlılığı yaşatmaktadır. Örnek olarak eko-

nominin canlanması bu alanda hüküm süren mutlak öngörülemezliğe bağlı iken enformasyon tekniklerinin ani gelişmesi de dolaşan bilginin *karar verilemezliğine* bağlıdır. Bu durumda gözlenen paradoks ise daha fazla enformasyon ve daha fazla iletişimle bu belirsizlikten kurtulmanın mümkün olacağı düşünülmesidir. “Heyecan verici bir ileri kaçış: *Tekniklerin ve sapkın etkilerinin, insanın ve klonlarının Möbius şeridi üzerindeki koşusu yeni başlıyor*” (Baudrillard, 1998a, s.49). Şekil 2’de görüldüğü üzere Möbius Şeridi² frakta evrede içinde bulunulan paradoksal durumu yansıtmaktadır. Her şey bitmiştir ancak ilerleme sürmektedir daha doğru bir ifade ile kendini yinelemektedir.

Şekil 2. Möbius Şeridi

Kaynak: Moebius Surface, 2014

Fraktal evrenin kendine özgü bir diğer yansıması ise akıllı makinelerle dayalı teknolojik gelişimdir. Baudrillard (1998a) bu noktada insanların *gizli den gizliye kendi akıllarından umut kestiklerinden* dolayı akıllı makineler yarattıklarını düşünmektedir. Ona göre dehşet verici ve gereksiz bir aklın ağırlığı altında ezilme söz konusudur. Dolayısıyla bu akılla oynayabilmek ve eğlenebilmek için akıl makinelerle hapsedilir. Artık düşüncenin kendisinden çok düşüncenin gösterisi önem kazanmıştır (Baudrillard, 1998a, s.62):

² August Ferdinand Möbius yayınladığı bir çalışmasında tanımını vermiştir; şeridin tek yüzlü olmasını, yönlendirilememesiyle açıklamıştır. Normal bir şeridin 2 yüzü varken möbius şeridinin 1 yüzü vardır. Yani möbius şeridinin üzerindeki bir noktadan hareket etmeye başladığımızda aynı noktaya geri dönersiniz. (Möbius Şeridi, 2014).

Nasıl ki aygıt tele-kompüter insana tahsis edilmişse insan da aygıt tahsis edilmiştir; her ikisi de birbirine dolanır ve birbiri tarafından kırılmaya uğratılır. Makine, insan ne istiyorsa onu yapar ama buna karşılık insan, makinenin yapmaya programlandığı şeyi gerçekleştirir yalnızca. İnsan sanallık işlemcisidir ve izlediği yol da görünürde bilgilenme ya da iletmedir

Baudrillard'ın fraktal evreyi betimlerken kullandığı bazı kavramlar ve saptamalar eğitim dünyasında günümüzde yaşanmakta olan gelişmelerde yansımaları bulmaktadır denilebilir. Bu noktada fraktal evrenin söz konusu çözümlenmede kullanılacak bazı özelliklerini şöyle ifade edebiliriz;

- Artık değerden söz edilememesi; değer yasasının olmayışı ve değerlendirmeyi olanaksız kılan değer salgını, rastlantısal bir şekilde hızla çoğalma ve dağılmanın varlığı.
- Orji sonrası; sürekli kendini yeniden üretme, yinelenme
- Fraktal bir dağılma biçiminin varlığı; hızla çoğalarak, sirayet ederek, doygunluk ve şeffaflık yoluyla yok olma
- Merkezden kaynaklanan zorlanım ve aynı zamanda dışmerkezlilik sonucunda ortaya çıkan içsel bir metastaz
- Türlerin karışması, her alanın yerine bir diğeri geçebilir olması,
- Her şeyin yok olup gittiği ancak varmış gibi yapmaya devam ettiğini gizleyen işlemsel canlılık,
- İşlemsel canlılığın merkezinde yer alan ve işlemsel canlılığı yaşatan belirsizlik,
- Aklın akıllı makinelere hapsedilmesi ve düşüncenin kendisinin değil gösterisinin önem kazanması.

Fraktal Evrede Eğitim; Orji Sonrası ve Dengesiz Değişimler

Eğitim örgütleri ya da okullarla ilgili olarak geliştirilen örgüt modellerinin önemli bir kısmı esas itibarıyla modern örgüt kuramından yola çıkılarak oluşturulduğundan eğitim örgütleri, rasyonel, bürokratik ve amaca dönük işlevde bulunan varlıklar olarak görülmüştür (Şişman, 1996). Buna karşın postmodern dönemde eğitim örgütlerinin bürokratik yapısı, amaçları ve işlevleri köklü eleştirilere maruz kalmış ve köklü dönüşümler geçirmiştir. Geline aşamada yeni eğitim paradigmasının üç direği; evrensellik, kalite ve adalet-eşitlik olarak ifade edilse de Neo-liberal sistemde eğitim devlete pahalıya mal olan bir hizmet olarak toplumsal bir hak olma niteliğini yitirmiştir. Bu durum eğitimde özel sektörün yerini genişletirken eğitime ekonomik bir yatırım olarak bakılması farklı sonuçlara yol açmıştır. 1980'lerden bu yana neo-liberal ulus devletlerin eğitim politikaları karşıt eğilimler sergilemektedir. Bir yandan müfredatın bürokratik olarak standardize edilmesi ve standardize değerlendir-

dirme öte yandan ise postmodern farklılaştırma ve çeşitlilik gözlenmektedir (John, 2009; Waks, 2006).

Modern toplumsal bulmacamız diye nitelendirdiği okulların eğitsel başarısızlığından kimin sorumlu olduğunu soran Egan (2010, s.2), kolayca verilen yanıtları şöyle ifade etmektedir; yetersiz öğretmenler, piyasa teşviklerinin eksikliği, kapitalist toplumdaki eşitsizlikler, temel okuma yazmanın öğrenilmesinin ötesine geçilmesini engelleyen genetik sorunlar, çekirdek aile değerlerinin yok olması, uygun olmayan akademik müfredat gibi yanıtları sıraladıktan sonra üretilen çözümlerin de bu doğrultuda olduğunu vurgulamaktadır. Egan'a göre bu olağan şüphelilerin hiçbiri aslında sorunun kaynağı değildir, sorun temelde tutarlı olmayan eğitim anlayışıdır.

Önemli bir kamu hizmeti olarak biçimsel eğitiminin ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesi ekonomik ve toplumsal yönelimlerini yansıtmıştır (Shuttleworth, 2003). Geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde yaşanan dönüşümler eğitim dünyasını yönlendirmiştir. Postmodern olarak adlandırılan dönemde ise kültürel bağlamda da önemli bir başkalaşım söz konusudur. Geleneksel toplumsal gruplar ayakları yere basan bir kültürle çevrili iken postmodern toplumsal gruplarda bireyler metalaşmış kültürle çevrilidirler. Geleneksel toplumlarda kültür yüz yüze etkileşimden kaynaklanır ve moral çerçeveyi, norm ve değerleri, inançları yaratmayı amaçlarken, metalaşmış kültür, kapitalizm ve kitle iletişiminin çıkarları ilgileri doğrultusunda üretilir ve izleyicinin ürünü alması için ayartmayı amaçlamaktadır (Allan, 2011). Bu dönüşümlerin ötesinde günümüzde ise eğitimin de içinde yaşadığı ve Baudrillard'ın (1998a, s.15) deyimiyle *politik, medyatik, iletişimsel bir kültür çorbası*nın içinde bulunmaktayız.

Günümüzde toplumsal varoluşun her boyutu gerçekliğin birer karmaşık simülasyonu niteliindedir ve siyasal, ekonomik ve kültürel yeniden üretimin kırılma döngüsünün ayakta durması için özellikle desenlenmişlerdir (Luke, 1991, s.348). Simülasyon evreninin her bir evresinde kendine özgü simülakrlar ve değerler söz konusudur. Diğer toplumsal yapılarla birlikte eğitim ve eğitim yönetimi de bu simülakrlar ve değerlerin ürünü olarak yapılanmıştır. Bu bağlamda Baudrillard'ın deyimiyle fraktal evrede hiçbir değer söz konusu olmadığı gerçek bir kültüre dayanmayan, belirli bir dengesi olmayan yaklaşımlar ve uygulamalar eğitim sistemlerini de biçimlendirmektedir. Bu bağlamda eğitim yönetimi fraktal evreye uygun düşen yaklaşımların etkisiyle simülasyon evrenini sürdürmeye yarayan stratejiler üretirken eğitim sistemlerinde herhangi bir değer yarasına dayanmayan, dengesiz değişimler gözlenmektedir. Baudrillard'ın simülasyon kuramı çerçevesinde oldukça anlamlı olabilecek bir

benzetme ile söz konusu değer-siz ve denge-siz değişimlere sahne olan sistemi bir tür zombiye³ benzetebiliriz.

Fraktal evrenin eğitim dünyasında yaşanan yansımalarından en belirgin olanın doğal olarak *işlemsel canlılık* ve *makineleşme* olduğu söylenebilir. Simülasyon kuramı bağlamında söyleyecek olursak çoktan yok olup gitmiş bir yapının hala yaşıyormuş gibi yapabilmek için gereksinim duyduğu bir canlılıktır bu. Söz konusu işlemsel canlılığa teknolojik aygıtlar göz kamaştırıcı bir katkıyla eşlik etmektedir. Eğitim sistemi gerek bütün olarak gerek okul ya da sınıf düzeyinde gözlemlendiğinde sözü edilen teknolojik işlemsel canlılık görülebilmektedir. Bu noktada iki örnek verilebilir; bütün sınıflarda akıllı tahta kullanımı, her bir öğrenciye tablet bilgisayar dağıtılması.

Eleştirel düşünen çok sayıda eğitimcinin kitabın yerini almasından endişe ettiği tablet uygulaması ya da akıllı tahtalar öğrencinin okuma, bakma, yazma ve dokunma eylemlerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Baudrillard'ın (1998a, s.61) vurguladığı üzere bir ekranı okumak, bakışla söz konusu olan şeyden tamamen farklıdır. Dijital-dokunsal-sayısal bir keşif niteliğindeki bu dokunsallık gerçekte dokunmanın organik anlamı da değildir. Gerçek ve organik olan dokunma ve bu bağlamda okuma, yazma, bakma yok olup giderken kendisinden daha gerçek, daha canlı bir kopyasıyla yer değiştirmektedir. Teknolojik aygıtların ya da uygulamaların eğitim ortamlarına giderek artan bir hız ve yoğunlukta dâhil edilmesi öngörülemez sonuçları ve belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Bu dâhil etme sürecinin söz konusu eğitim ortamlarında kültürel bir dönüşüme yol açmadan sonuçlanabileceği varsayılmaktadır. Geleneksel ya da muhafazakâr değerlere atıfla inşa edilen reformların yanı sıra söz konusu teknolojikleşmeye limitsizce yer verilmesi bu varsayımın sonucu olarak görülebilir. Gerçekte, teknolojiler yerel bağlamdan bağımsız belirleyici yapılar niteliğinde olduğundan ulusal ya da yerel etkenler nasıl olursa olsun belirli bir teknolojiyi uygulamak ya da uyarlamak sosyal ilişkiler ve örgüt desenleri açısından aynı sonuçları vermektedir (McAuley vd., 2007). Söz konusu ikilem fraktal evrede değer yok oluşunun belirli bir düzeydeki örneği olarak görülebilir. Eğitsel ortamlara egemen olan teknolojik canlılık kendine özgü dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Bu yolla, sınıfta ve okulda ilişki ağları dönüşürken geleneksel değerlere dayalı olarak eğitimin sürebileceğini varsaymak bu ikilemi ifade etmektedir.

Teknolojik aygıtlar eliyle gerçekleşen makineleşme içinde yaşanan dijital çağın sınırsızlığının sonucu olarak öngörülemez bir takım örnekleri de ortaya çıkarmaktadır. Bir özel okulda uygulamaya konulan *ActivExpression2 Oylama*

³ Zombi, hareket eden bir beden ki yaşayan insan etinde vücudunda beslenen, Afrika büyülerinde ölümden kalkış, Afrika mitlerinde yılan tanrı, büyülenmiş gibi, afallamış bir halde ve sersemleşmiş olarak davranan, hareket eden kişi (Brooks, 2003) olarak tanımlanabilir.

Cihazı söz konusu sınırsızlığın temsilcisi olarak fraktal evreye özgü işlemsel canlılığı yaşatan dijital desteği sağlarken sınıf ortamında öğrenci ve öğretmen arasındaki kişilerarası etkileşimin *geleneksellik olarak etiketlenerek* yaşıyormuş gibi yapan sistemin lehine yok edilmesi sürecinin de başladığını haber vermektedir. İronik bir biçimde internet üzerinde yer alan bir habere göre öğrencilerin artık sınıfta parmak kaldırmak zorunda olmadıkları müjdelenmektedir. Uygulamanın yararını ifade eden yöneticinin düşüncelerini açıklarken 'heyecan ve zevk'e vurgu yapması da işlemsel canlılığı çağrıştırmaktadır (Fotoğraf 1) (Öğrenciler Artık Parmak Kaldırmayacak, 2014):

Elektronik ölçme ve değerlendirme sistemi sayesinde öğrenciler artık 'parmak kaldırmayacak. Bursa İnegöl'de eğitim öğretim faaliyetini sürdüren Özel Nilüfer Safvet Koleji 2009-2010 eğitim-öğretim yılı başında tüm dersliklere **Akıllı Tahta sistemi kurarak başladığı teknolojik gelişime "ActivExpression2, Oylama Cihazı" ile devam ediyor.** Öğrencilerin ölçme ve değerlendirme etkinliklerine hız kazandıran bu sistem ile öğretmenler, öğrenciler ve veliler sınavlarla ilgili istatistiklere anında erişebiliyor. Elektronik ölçme ve değerlendirme sistemi sayesinde öğrenciler kâğıt üzerinde soru cevaplamaktan kurtulurken, öğretmenler de uzun zaman alan sınav sonuçlarını değerlendirme işlemini hiç zaman kaybetmeden çok detaylı bir şekilde elde ediyorlar. Ayrıca sistem sayesinde öğrenciler sorulara parmak kaldırmadan cevap veriyorlar. Okula kazandırılan sistem, "ActivExpression2, Oylama Cihazı" adı verilen kablosuz uzaktan kumandalar ile soruların cevaplanmasından oluşuyor. Öğrenciler veri tabanında yer alan ve sürekli güncellenen testlerin tahtaya yansmasıyla soruları çözerek ellerindeki kumandadan doğru cevabı işaretliyorlar. Bütün öğrencilerin cevaplamasından sonra diğer soruya geçiliyor. Ölçme ve değerlendirmede öğretmenlere birçok avantaj sağlayan sistem ile testin bitiminde istatistiklere anında ulaşılabilir. **Tanıdık gelmesi ve hemen kullanılabilmesi için akıllı telefona benzer bir şekilde tasarlanan cihazlar...** Konuyla ilgili bilgi veren Okul Müdürü, "ActivExpression2, oylama cihazının tüm sınıflarda öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılmaya başlandığını, öğrenciler için yeni bir heyecan oluşturduğunu, öğrencilerin ActivExpression2, oylama cihazı ile derslere olan ilgisinin arttığını ve ölçme-değerlendirmelerin sıkıcı olmaktan çıkarak zevkli hale dönüştüğünü söyledi.

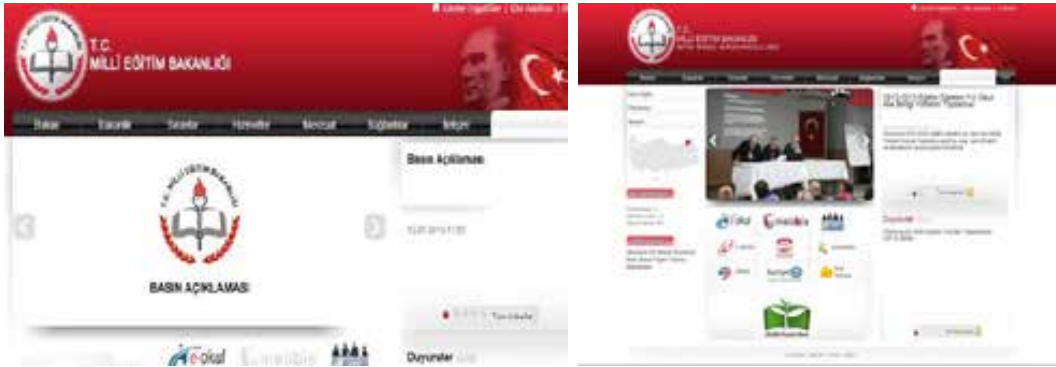

Fotoğraf 1. ActivExpression2, Oylama Cihazı ile Ders

Eğitim dünyasındaki bu değişim çabalarının ve reform girişimlerinin çelişkili doğaları ve uygulanma biçimleri de fraktal evreye özgü doğal bir denge halinin bulunmaması özelliğini yansıtmaktadır. Eğitim sistemi bağlamında üretilen reformların alandaki uygulayıcılar yani eğitimciler tarafından yeterince olumlu karşılanması ancak yine de uygulama sürecinin devam etmesinde ifadesini bulan çelişki sözü edilen dengesiz ortamın ürünü gibidir. Kornblum'un (2008) ifade ettiği üzere değişim ve dönüşüm çabalarının etkileri, alanda uygulayıcılarla yakın temas halinde olduğunda yararsız bir itaat beklentisinin ötesine geçebilecektir. Bu bağlamda reform girişimlerinin ya da değişim çabalarının alanda görev yapan eğitimciler tarafından benimsenmeyişinin temelinde söz konusu yakın temasın yokluğunun yer aldığı söylenebilir. Herhangi bir göndereni bulunmayan kavramlara ve ilkelere, içi boş görüntüler biçiminde dolaşım duran değer salgınına dayalı olarak üretilen reformlar alandaki uygulayıcılardan ne hazırlık aşamasında gelebilecek katkıyı önemsemekte ne de uygulamaya ilişkin eleştirel değerlendirmelere gereksinim duymaktadır. Daha net söylenecek olursa, gerçekte herhangi gerçek bir şey yapmamak üzere tasarlanan etkinlikler, gerçekmiş gibi yapabilmek için tarafların *yararsız itaat*inden başka bir şeye gereksinim duymamaktadır. Bu noktada reform girişimlerinin başlatıcıları konumunda olan bürokratik karar vericilerin oldukça coşkuyla karşılanması gerektiğini düşündükleri değişimlerin tedirgince karşılanmasını anlamlandıramamaları *fraktal saçılım*ın yarattığı dengesizliği göz ardı etmenin sonucudur denilebilir.

Eğitim ortamlarında teknolojiye dayalı işlemsel canlılığın oluşturulması bağlamında irdelenmesi gereken bir diğer boyut da teknolojik yeniliklerin toplumsal sonuçlarıdır. Teknik yeniliklerin fabrika ya da kamu kuruluşlarına

girmesine ilişkin çok sayıda araştırmaya değinen Mendras (2008), yeniliklerin niteliklerin sorgulanması, parçalanma, eski mesleklerin gücünün azalması gibi toplumsal sonuçlarının önemini vurgulamıştır. Bilgisayarların iş ortamlarına girmesi bu anlamda iyi bir örnek olarak verilebilir; bu yenilik bütün bilgileri tepede toplayarak otoriteyi merkezileştirmeye de yarayabilir, kararların merkezilikten çıkmasına yol açıp özerkliği de güçlendirebilir. Aynı zamanda söz konusu bilgisayarlara dayalı gelişmeler sonucunda ortaya çıkan gözetleme kültürü- gözetlenen toplum düzenidir. Tuhaf olan ise bu gözetleme ve merkezi kontrol uygulamaları güvenlik gerekçeleri ile herkese oldukça rasyonel ve gerekli görünmektedir. Teknolojik yeniliklerin tutarsız sonuçlarının eğitim sistemindeki bir diğer yansıması ise merkezileşmenin bir tezahürü olarak *tektipleşme*dir. Son dönemde uygulama konulan ve oldukça tartışmalı bir biçimde gevşetilerek sürdürülen tek tip öğrenci kıyafetinden vazgeçilmesine ilişkin düzenlemeye fraktal evrenin dengesiz ve tutarsız doğasına uygun bir biçimde başka alanlardaki tektipleşmeler eşlik etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların adlarının yazılı olduğu tabelalar ile bakanlığın, il-ilçe milli eğitim müdürlüklerinin ve okulların web sayfalarının *aynılaştırılması* bu doğrultudaki ilginç bir örnek olarak görülebilir. Aynı zamanda e-okul ve mebbis gibi uygulamalar da gerek merkezileşmenin gerek gözetleme toplumuna dönüşmenin önemli simgeleri niteliğindedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Milli Eğitim Bakanlığı ve Bir Anadolu Lisesinin Web Sayfaları

Milli Eğitim bakanlığının örgütsel yapısında yaşanan dönüşümlerde herhangi bir gerçek değere atıf yapmayan görsel değişimler olarak görülebilir. Bu durumun en önemli belirtisi dönüşüme temel ve kaynaklık oluşturan tutarlı bir ilkenin olmayışı ve bu nedenle hedeflerle uygulamanın örtüşmemesidir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nda 14.09.2011 tarihli 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile gerçekleşen değişimlere bu açıdan bakılacak olursa söz konusu belirti kolayca gözlemlenebilecektir. Bakanlığın merkez

örgütündeki aşırı büyümenin yarattığı hantallaşma uzun bir dönemdir hemen hemen bütün eğitim bilimcilerin eleştirilerine hedef olmuştur. Sonuçta anılan düzenleme ile neredeyse fraktal bir saçılımla dallanıp budaklanan birimler azaltılarak aşırı büyüme ve hantallaşmanın giderilmesi hedeflenmiştir. Doğal olarak bu nokta gerçekleştirilecek düzenlemelerin atıf yapacağı ilkenin görev alanı ve öngörülen işlemlere dayalı yatay nitelikte bir yeniden örgütlenme olması beklenmektedir. Ancak anılan düzenleme ile getirilen yenilikler bu ilkinden ve dolayısıyla hedeflerden oldukça uzak görünmektedir. Önemli ve oldukça doğru bir girişimle 32 olan MEB hizmet birimi sayısı, işlev açısından birbirine yakın birimlerin birleştirilmesi yoluyla 17'ye düşürülmüştür. Ancak birimlerin sayısının azaltılması mutlaka işlemlere dayalı ve yatay bir örgütlenme anlamına gelmemektedir. Söz konusu olanın bir yeniden örgütlenmeden daha çok bir zayıflama ve diyet girişimi olduğu söylenebilir. Oluşturulan yeni birimler şunlardır; Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Rehberlik ve Denetim Başkanlığı.

Söz konusu yeni birimlere bakıldığında dikkat çeken ilk unsur niceliksel bir azalmadır ancak bu yeni yapılanmadaki bazı tutarsızlıklar da güçlü bir biçimde dikkat çekmektedir. Örnek olarak bazı birimlerin adında *eğitim* kavramı kullanılırken bazılarında *öğrenim* adı kullanılmıştır. Öğrenme-öğretim-eğitim biçiminde ortaya çıkan adlardaki farklılaşma, işlev farklılığından mı kaynaklanmaktadır yoksa işlevsel bir belirsizliğinden mi? Bu sorunun cevabı oldukça müphemdir. İlkokullarda eğitim, orta dereceli okullarda öğretim yapılması, mesleki-teknik nitelikli orta dereceli okullarda eğitim yapılmasının bu okulların bağlı olduğu birimlerin adları farklılaşmasına yol açtığını söylemek güçtür. Adlandırmanın yanı sıra birimlerin görev alanları bağlamında da benzer tutarsızlıklar söz konusudur. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün Temel Eğitim ve Ortaöğretim Genel Müdürlüğü ile çakışan görev alanları ve işlevleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak söz konusu yeniden örgütlenme işlemlere ve yataylaşmaya dayalı bir girişim olmaktan çok belirsiz kavramsal ayımlara dayanan ve işlevsel tutarsızlıkları sürdüren bir niteliktedir.

Eğitim sisteminde yeni oluşturulan ve eğitim sisteminin geleceği açısından önem atfedilen bir diğer girişim ise eğitim uzmanlığı kadrolarının oluşturulmasıdır. Ancak söz konusu kadrolar eğitimin bilim olma niteliğini ve özellikle eğitim yönetimi ve eğitim planlaması uzmanlarının varlığını sorgular niteliktedir. Öyle ki eğitim uzmanlarının seçiminde söz konusu olan ölçütler eğitim sisteminin eğitim bilimcilere bırakılmayacağı izlenimini doğurmaktadır. Eği-

tim uzmanı olarak seçileceklerin mezun oldukları alanlara göre dağılımı şöyledir; İİBF, Siyasal Bilgiler, İktisat ve İşletme Fakülteleri % 40; Hukuk % 10; Branş ve Sınıf Öğretmenliği % 46; Eğitim Bilimleri % 4 (MEB, 2014b). Bu durum farklı alanlardan uzman desteğinin sağlanması ve eğitim sistemindeki uzmanlıkların çeşitlendirilmesi olarak görülebilir oysa söylemlerle ve çağdaş yönetim ve eğitim alanındaki gelişmelere tutarlı bir yaklaşım sergilenebilseydi eğitim uzmanlarının eğitim bilimleri alanında lisansüstü düzeyde öğrenim görmüş ve öğretmenlik deneyimi olanlar ve öğretmenlik eğitimi görmüşlerden de yine öğretmenlik deneyimine ek olarak eğitim bilimleri alanında lisansüstü eğitim almış olanlardan seçilmeleri oldukça tutarlı bir beklenti olurdu. Uzman öğretmen başöğretmen planlaması da bu açıdan bakıldığında işlevsiz hale gelmektedir.

Baudrillard'ın bir şey her şey haline dönüştüğünde artık hiçbir şeydir saptamasına oldukça iyi bir örnek olarak Okullar Hayat Olsun⁴ olarak adlandırılan proje verilebilir. *Okullar 24 saat çalışır hale gelecek* (MEB, 2012) müjdesi ile duyurulan projeye ilişkin olarak medya organlarına açıklama yapan bir özel okul yöneticisi "*Amaç öğrenciyi hayata hazırlamaksa bundan güzel proje ismi olamazdı. Okullar, hayatın kendisi olacak*" (Hürriyet, 2012) diyerek tam da Baudrillard'ın penceresinden bakıldığında okulun, hayatın gerçekliğini kanıtlamak istercesine bir *simülakra* dönüştüğünü saptar gibidir. Gerçekte okullar *her şey* olsun demek okullar hiçbir şey olsun demekle eş değerdir. Projeye artık okullar sadece birer eğitim-öğretim kurumu olmayacak, bulunduğu yerlerdeki sosyal ve kültürel ihtiyaçları da karşılayacaktır. Bu projenin Ivan Illich'in ve başkalarının okula getirdiği eleştiriler doğrultusunda okulun olumsuz yönlerini aşarak insan doğasına ve toplumsal beklentilere daha uygun bir hale getirilmesini amaçlamadığı açıktır. Burada söz konusu olan şey sınırları ötesine genişleyerek yok olma sürecidir. Baudrillard'ın penceresinden daha net olarak ifade edilecek olursa bir eğitim odağı olarak işlevini yitirmiş kurumların başka her şeye dönüşerek canlılığını sürdürme girişimi söz konusudur. Öyle ki artık eğitim ve öğretim veren bir kurum olarak yaşamadığına göre okul, içinde bulunduğu semtin kütüphanesine, kafeteryasına, otoparkına, bilgisayar salonuna üstelik zaman sınırlaması da olmadan dönüşerek varlığını sürdürmelidir.

⁴ Okullar Hayat Olsun Projesi 13 Aralık 2011 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Türkiye Belediyeler Birliği arasında imzalanan protokolle yürürlüğe girmiştir. Okullar Hayat Olsun Projesi ile Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okulların eğitim ve öğretim saatleri dışında belediyelerle işbirliği yapılması suretiyle velilerin ve mahallelinin hizmetine açılması, öğrenciler ve yetişkinler için birer hayat boyu öğrenme merkezi ile yaşayan güvenli alanlar haline dönüştürülmesi; belediyelerin yeni bir mekân oluşturmaksızın meslek ve beceri kazandırma, spor, kültür, sosyal hizmetleri için okulların çok amaçlı kullanılabilmesi ve amaçlandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2014a).

Burada aynı zamanda eski Doğu Bloku ülkelerinde anlayışı anımsatan okula dayalı bir toplumsal ilerleme ve inşa düşüncesinin de izleri görülebilir.

Medyada, *Öğretmenler Odası Tarihe Karışıyor!* Biçiminde duyurulan gelişme ile öğretmenlik mesleği kalıbının sil baştan yenilediği, öğretmenlerin toplandığı odaların artık sanal olacağı haber verilmiştir. Buna göre *Ulusal Öğretmen Stratejisi* ile birlikte, öğretmenler odasının yerini internet tabanlı sanal odalar alacaktır. “Okullarda öğretmen odaları fen, matematik, Türkçe ve sosyal bilimler zümresi olarak ayrılacak. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Bilgi İşlem Merkezi internet tabanlı bir program yapacak. Bu program sayesinde aynı ilçedeki, illerdeki ve yurt dışındaki aynı zümrede bulunan öğretmenler arasında görüşme imkânı olacak”tır (Stargazete, 2013).

Gerçekte hali hazırda eğitim yoktur ve teknolojiye ilişkin hevesli bir bağlılık ile birlikte ortaya çıkan işlemsel canlılık, teknolojik gösteri bu hakikati gizlemek için işe koşulmaktadır. Okullarda yaşanan bütün sorunlara rağmen sanal sınıfların her şeyin çözümü olarak sunulması da bunun bir örneğidir. Bu bağlamda Profesör Mann (Fotoğraf 3), içinde bulunulan fraktal evreye koşut bir biçimde geleceğin öğretmenleri, öğrencileri ve sınıflarını müjdeler görmektedir. Aynı zamanda Google tarafından geliştirilen sanal eğitim ortamı (Google Classroom) bu geleceği biçimlendirmektedir.

Fotoğraf 3. Professor Steve Mann (University of Toronto) Dünyanın ilk gerçek cyborg'u bir insan ve makine alışımı ve öğrencileri

Kaynak: Katina, 2011; Mann, 2014

Öğretmeye daha fazla, teknolojiye daha az zaman ayırın (*More teaching, less tech-ing*) sloganı ile ironik bir biçimde eğitimdeki teknolojikleşmenin olumsuzluklarını içsel bir kabul ile tanıtılan Classroom'un, öğretmenlerin zamandan tasarruf etmelerine, sınıflarının düzenli kalmasını sağlamalarına ve öğrencilerle iletişimin iyileştirilmesine yardımcı olması için Google Apps Eğitim Sürümü öğretmenleriyle birlikte tasarlandığı ifade edilmektedir. Tanıtımda

verilen bilgilere göre Google Apps Eğitim Sürümü hesabı olan herkes Gmail, Drive ve Dokümanlar'ı da kapsayan ücretsiz verimlilik araçları paketi olan Classroom'u kullanabilecektir. Sisteme ilişkin olarak ayrıca şu bilgiler verilmektedir (Classroom'a Giriş, 2014):

Bir Google Dokümanının kopyasını her bir öğrenci için otomatik olarak oluşturma gibi zaman kazandıran özelliklere sahip olan Classroom, öğretmenlerin basılı olmayan-kağıtsız ödevler oluşturmalarına ve toplamasına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu ürün ayrıca, herkesin düzenli halde kalmasını sağlamak üzere her bir ödev ve öğrenci için Drive klasörleri de oluşturur. Öğrenciler, Ödevler sayfasından teslim tarihi gelen ödevleri takip edebilir ve tek bir tıklamayla çalışmaya başlayabilir. Öğretmenler, çalışmasını tamamlayan veya tamamlamayan öğrencileri hızla görebilir ve Classroom'dan ayrılmadan doğrudan gerçek zamanlı geri bildirimler sağlayıp not verebilir.

Türkiye'nin fraktal evredeki gelişmeleri yakından ve hevesle izleyişi ve uyarlanışının tipik bir örneği ise Google Classroom uygulamasına ilişkin *ilk olmayı* övünç kaynağı olarak ifade eden bir il milli eğitim müdürlüğünün açıklaması verilebilir. Açıklamada özellikle öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci etkileşiminin zaman ve mekândan bağımsızlaşmasının vurgulanması dikkat çekmektedir oysa bu durumun her şeye dönüşerek hiçbir şey haline gelmenin ilginç başka bir örneği olduğu söylenebilir. (Google E-Sınıflar, 2014):

Edirne İl Milli Eğitim Müdürlüğü Yenilik Birimi ve Bilişim Hizmetleri Birimi tarafından Google Classroom uygulaması ülkemizde ilk olarak Edirne'de uygulanacak. Okul ve Kurumlarımız için oluşturmuş olduğumuz akademik elektronik posta sistemine bağlantılı olarak Google Classroom "E-Sınıf Uygulaması" denemelerine başlıyoruz. Sistem kapsamında öncelikle ilimizde seçilecek 50 pilot okulumuzda pilotlama çalışması yapılarak; öğretmen ve öğrencilerimizin sistemi denemeleri sağlanacak. Olumlu karşılık alırsa tüm okul ve kurumlarımızda sistemi kullanmak istiyoruz. Ücretli olarak kullanılan sistem İl Milli Eğitim Müdürlüğümüzün girişimleri ile okullarımıza ücretsiz olarak sunulacak. Proje kapsamında Fatih Projesi ile sahip olduğumuz donanımları daha etkili kullanmayı umuyoruz.

Sonuç

Simülasyonun dördüncü evresinde, fraktal evrede eğitim sisteminde gözlemlenen değişimlerin değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada bazı değişim ve dönüşüm örneklerinden yola çıkılarak genel bir çözümleme yapılmıştır. Bu çözümleme ışığında özgün, yerel değerlerle simülasyon evreninden aşırılan imgelerin birbiri ile çarpışarak karmaşık bir ortamda yayıldığı bir or-

tamdan söz edilebilir. Türkiye’de eğitime ilişkin akademik çabalar her zaman politik ortamı aşırı abartılı bir düzeyde yansıtmıştır. Eğitim yönetimine ilişkin akademik ve politik çabalar daha çok eğitim ideolojik bir aygıt olarak kullanımına ilişkin olmuştur. Tartışma bu aygıtın kullanım hakları üzerinden yürütülmüştür. Bu tartışmanın dünyada olup biteni büyük ölçüde ihmal ettiği rahatlıkla söylenebilir. Ünal ve Özsoy’un (2010) vurguladığı üzere dünyadaki durumun aksine Türkiye’de eğitim bilimlerinin ve bu bağlamda eğitim yönetiminin toplumsal meşruiyeti tartışma konusudur.

Eğitim yönetimi, toplumsal gereksinimleri karşılamak üzere kurulduğu varsayılan eğitim örgütlerinin belirli amaçları gerçekleştirmeye dönük olarak etkili bir biçimde işletme, geliştirme ve yenileştirme sürecini (Başaran, 2000) ifade etmektedir. Sürekli ve hızlı bir biçimde değişen dünyada toplumsal gereksinimlerin niteliği de köklü dönüşümler geçirmektedir. Eğitim sistemleri ve örgütleri açısından da değişen çevreye uyum ve cevap verebilmek gerçekçi bir amaç olarak ortaya koyulurken bu amacın ve etkili işleyişin, geliştirme- nin ve yenileşmenin gereği olan esnek örgütlenme, yatay örgütlenme, özerk çalışanlar, karar alma süreçlerine tam katılım gibi çevresel esnekliği sağlayacak dönüşümler göz ardı edilmektedir. Küreselleşerek küçüldüğü kabul edilen dünyada farklılıklara hoşgörü vb. özellikler de beklenmektedir. Bu da ancak söylemde geçerli olmaktadır. Gerçekte evrensel tek bir popüler kültürü yaşayan türdeşler söz konusudur. Buna rağmen farklı oldukları sanrısının yaratılması gerekmektedir.

Bütün çabalara ve dönüşüm girişimlerine karşın eğitim sorunlu görülen bir alan olmaya devam etmektedir. Eğitim bilimlerinde söz konusu olan paradigma sorunu da gerçekte ‘fraktal evre’nin tipik özellik ve eğilimlerinin Türkiye’deki yansımalarından kaynaklanmaktadır. Gerçek bir eğitimin ya da okulun var olmayışı, gerçek bir araştırmanın var olmayışı, herhangi bir göndereni olmayan oradan oraya uçuşan simülakr niteliğindeki değerler, görüntüler. Akademik, politik ya da bürokratik aktörlerin önemli bir kesimi ilerlemeci modern dünya, küreselleşme, hızlı değişim gibi uçuşan bu görüntülerin/değerlerin hepsini birden sahiplenmektedirler. Bürokratik ve ideolojik alışkanlıkların ürünü olan bu yaklaşımın sonucunda devasa boyutlara ulaşmış hantal bir yapının esnek olması beklenmektedir. Son yapılan yeniden örgütlenme çabaları bu anlamda esnek bir yapıyı sağlamaktan oldukça uzaktır. Baudrillard’ın belirsizlik ya da rastlantı çağı olarak adlandırdığı içinde yaşanan çağda (Dağ, 2011), Hoyle (1989), geleceğin eğitim yönetimi için gerekli bilgiye sahip olunduğunu saptarken peki ama inanç nerede diye sormaktadır. Ancak inanca kaynaklık edebilecek değerler nerededir diye sormak daha doğru olacaktır. Radikal belirsizlik her şeyi kuşatmış durumdadır.

Eğitim sistemi ve eğitim yönetimi bağlamında, köklü dönüşümlere girişilmeden önce eğitim sisteminin temel gereksiniminin teknolojik dönüşümler ya da yapısal düzenlemelerden çok bütüncül nitelikte zihinsel ve felsefi bir yaklaşım olduğunun kabul edilmesi önemli bir gereklilik olduğu söylenebilir. Dünyanın gittiği yöne hevesle yönelmeden önce dünyadaki dönüşümlerin çok boyutlu çözümlerinin yapılması yararlı olacaktır. Gerek dünyadaki dönüşümü anlamaya çalışırken gerek eğitim sistemine yön veren düşünsel ve pratik çabaları değerlendirirken Baudrillard'ın sözünü ettiği *kuramsal şiddet*in bütün alanlara uygulanması bu bağlamda etkili sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. Sonuç olarak, ortak bir alanda, değerim ve dönüşüm çabalarına yön verecek, belirli bir eğitim felsefesinin oluşturulmasına çalışılması ve simülasyon evreninin fraktal döneminde bulunan Batı dünyasındaki düşünsel ve pratik örneklere tutarlı ve eleştirel bir biçimde yaklaşılması önem taşımaktadır. Bu yapılabildiği lde Baudrillard'ın Brezilya, Fas, Türkiye gibi ülkeler bağlamında vurguladığı üzere (Adanır, 2000) zgn değerlere dayalı anlayışların geliştirilebilmesinin mümkün olacağı söylenebilir.

Yaylacı, A. F. ve Göktuna Yaylacı, F. (2015). [Extended Abstract] Education in fractal stage: uncertain future and unbalanced changes. *Turkish Journal of Sociology*, 2015/1, 3/30, 227-253.

EXTENDED ABSTRACT

Education in Fractal Stage: Uncertain Future and Unbalanced Changes

Ali Faruk Yaylacı*, Filiz Göktuna Yaylacı**

To put it using Baudrillard's words, in the fractal stage, approaches -which consider no value, are not based on a real culture, and are out of balance-, have been shaping educational systems. As educational administration has been producing strategies that help sustain the world of simulation under the effect of approaches in line with the fractal stage, unbalanced changes not based on any law of value can be observed in educational systems. The main aim of this article is to evaluate changes and trends of recent years in Turkish education system based on distinct characteristics of the phenomenon which Baudrillard describes as 'fractal stage' as part of his simulation theory. It is suggested that such a study of continuing transformations in education system and educational administration will raise awareness of problems created by the approaches that are out of touch with the reality, have no referent, and are not the product of a system of values as envisaged by the world of simulation.

Despite the deep-rooted changes in educational systems resulted from the ongoing transformations worldwide, there is still uncertainty about what the new education is. Together with the misleading dynamism in the field of education theory and practice, comprehensive reform packages and innovative initiatives, entrenched problems still continue to exist. It is increasingly ineffective to analyze the conditions in which education systems, educational administrations or schools are with reference to social changes. Discrepancies and chaos inherent in the mentioned changes prevent making coherent analyses through those changes. There is strong need for different viewpoints to consistently figure out the ongoing developments of high complexity in education systems. Baudrillard's simulation theory seems to have necessary qualifications to provide a consistent groundwork for analyzing the development/chaos one can observe in the field of education.

According to the simulation theory developed by Baudrillard who himself calls it 'theoretical violence,' the world, particularly in the context of Western societies, is living in an age of simulation. The world of simulation has

* Asst. Prof., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, alfay06@yahoo.com

** Asst. Prof. Anadolu Üniversitesi, Faculty of Letters, Department of Sociology, fgoktuna2@yahoo.com

emerged at the end of the experience of modernism. Described as postmodernity by some, Baudrillard defines this phenomenon with the concepts of 'simulation' and 'hyper reality.' The formation of the simulation world started with the Renaissance, and continued its development until today in three phases. These three phases of simulacra demonstrate historical periods concerning value and production techniques: the Renaissance, the Industrial period and the Post-Industrial period. Each phase has its own simulacrum: value of use for the natural phase, value of exchange for the commercial phase, and sign value for the structural phase. Following these comes the fractal phase as the fourth one.

When considered within the framework of Baudrillard's theory of simulation world, it can be said that educational processes are of vital importance for the world of simulation. Education serves the world of simulation to continue its existence. As a natural result of the system which has gone for a long time now but pretends to be present and alive, exploiting education to this end, inconsistent change-transformation efforts mostly with no permanent success are observed in education systems around the world. This paper aims to evaluate problems and changes taking place in education systems and educational administration based on the simulation theory in general and the features of the fractal phase in particular, thus highlighting the need for a new philosophy of educational administration.

In Baudrillard's view, chaotic and fractal values don't replace the present values but they are connected to the existing values, and complete them. He compares the nonlinear and fractal nature of the chaotic systems to the distorted and deformed values of today's Western culture. Likewise, the way of the contemporary culture is distorted and deformed as well. The word 'fractal' is the name given to natural objects that display similar motifs as they fragmentize just like sponge or snowflake. It is also the common name of complex geometrical figures with the characteristic of self-similarity. In the fractal situation, nothing really reverberates. The logic behind the viral dispersion of the circulation networks is not the logic of value or equivalency. Baudrillard also employs the notion of 'after orgy' to define the fractal phase. This is the state of Simulation; because all scenarios have already played themselves out in reality or virtually or in potential but not in actuality, nothing can be done other than playing all these scenarios again and again. The reason for continual self-reproduction is that things, signs and actions have cut loose from their thoughts, essences, values, references, origins and objectives. The thought has gone for a long time now but things keep working or operating. As the liberalization revolution started by the Modernity has reached its goal, everything liberalized more than anticipated has become liberalized to get

into circulation and to be put into orbit everywhere. In this sense, every liberalization serves to nourish and maintain the circulation networks. That the utopia promised by the modernist project came true renders doing something to realize this utopia meaningless. There is nothing left to do other than continuing to live weirdly pretending that no utopia came true despite the fact that all of them became reality. In the fractal phase of the Simulation where everything has disappeared but still keeps pretending to exist, there is an operational vitality as if it is intended to conceal this truth. At the core of this vitality, however, lies a substantial uncertainty. The uncertainty gives life to operational vitality. For instance, while the recovery of the economy depends on the absolute uncertainty that holds sway over this area, the sudden development of the information techniques depends on the undecidability of the information in circulation.

As stated before, in the fractal stage, approaches and practices -which consider no value, are not based on a real culture, and are out of balance-, have been shaping educational systems. In this regard, educational administration has been producing strategies that help sustain the world of simulation under the effect of approaches in line with the fractal stage, unbalanced changes not based on any law of value can be observed in educational systems. Using a metaphor that could be very meaningful as part of Baudrillard's simulation theory, we can liken the system undergoing changes with no value or balance to a kind of zombie. It can easily be said that one of the most palpable reflections of the fractal phase on the field of education is the operational vitality or hyper activity and mechanization. When seen from the perspective of the Simulation theory, we can say that it is a vitality which a long-gone structure needs to pretend to be still living. Technological devices accompany the operational hyperactivity with a dazzling contribution. The mechanization put in place with the help of technological devices, also -as a result of the limitlessness of the digital age lived in- introduces some unpredictable examples. Put into practice by a private school, the ActivExpression2 Voting Device, as the representative of the mentioned limitlessness, offers the digital support displaying the operational vitality peculiar to the fractal phase, and declares the start of the destruction process in favor of the system pretending to be living of the interpersonal interaction between the student and the teacher in class environment by labeling it as 'traditionalism.' Ironically, students are given good news on the internet that they won't have to raise their hands anymore in classroom. The school administrator stressing 'excitement and pleasure' elements when talking about benefits of the new practice evokes the operational vitality of the fractal phase. Another reflection of the inconsistent results of the technological innovations on the education system is the uniformity as a

manifestation of the centralization. In line with the unbalanced and inconsistent nature of the fractal phase, uniformity practices in various other areas go hand in hand with the recently introduced arrangement to forgo uniform clothing for students, which, in a highly disputable manner, is being continued by some loosening in practice. The similarization of the signboards of the schools affiliated to the National Education Ministry as well as the similarization of the web pages of the schools and national education directorates in provinces and districts can be seen as interesting examples in this direction. Also practices such as E-School and MEBBIS (Information Systems of the National Education Ministry) can be seen as important symbols of both the centralization and the transformation into surveillance society. Restructuring efforts in the organizational structure of the Ministry, too, can be described as cosmetic and facile changes referring to no real value. The most important indication of this situation is that there is no consistent principle setting the ground for the transformation, and that objectives and practices don't overlap with each other for this reason. When we consider the organizational changes in the Ministry from this perspective, this indication can easily be observed. The cumbersomeness created by the excessive growth in the central organization of the Ministry has long been the target of criticisms leveled by almost all academics from the field of education. As a result, the mentioned reform attempts to reorganize the structure of the Ministry have aimed to remove the excessive growth and cumbersomeness by reducing the various kinds of Ministerial departments which have ramified over the years with an almost fractal scattering. Naturally it is expected that the rearrangements in this context would refer to the principle of horizontal reorganization based on the area of responsibility and projected functions. However, the novelties introduced by the rearrangements in question seem to be far away from this principle and the original goals accordingly.

A general analysis based on some examples of change and transformation has been made in this study, which aimed at evaluating the changes observed in educational system in the fractal stage, namely, the fourth stage of simulation. In light of this analysis, an atmosphere in which the original, local values and the images taken from the universe of simulation collide with each other and spread in a chaotic environment could be mentioned. The academic efforts regarding education in Turkey have shown the political atmosphere always in an exaggerated way. Moreover, the academic and political efforts with regard to educational management have been mostly about the use of education as an ideological tool. The discussion has been conducted on the basis of rights to use this device. It could be easily said that this discussion ignores what's going on in the world to a great extent. While the ability to harmonize with

and respond to the changing environment in terms of educational systems and organizations is suggested as a realistic goal, its requirements, namely, the transformations capable of environmental flexibility such as flexible organization, horizontal organization, autonomous workers and a full participation in decision making processes are ignored. In a World which is considered as globalized, and thus became smaller, such characteristics as tolerance towards differences are expected as well. This is valid only in rhetoric. In fact, there are homogenous elements that experience the one and only universal popular culture. Nevertheless, the illusion of differences between them should be created. Despite all of these efforts and initiatives aimed at transformation, the education remains as a problematic area. The problem of paradigm in educational sciences is actually caused by the impacts of typical characteristics and tendencies of the 'fractal phase' on Turkey. The lack of real education, school or research, as well as the values and images in the form of simulacrums that fly about without any references... The majority of academic, political or bureaucratic actors get their hands on all of these flying images/values such as the progressive modern world, globalization and rapid changes. A clumsy structure that reached enormous sizes as a result of this approach which has been created by bureaucratic and ideological habits is expected to be flexible. In this regard, the recent efforts for organization are far from ensuring a flexible structure. Even if the information required for future educational system is achieved in the current period which is defined by Baudrillard as the age of uncertainty or coincidence, there are important problems with regard to the values that will form foundations of the system. Everything is surrounded by radical uncertainty.

Kaynakça | References

- Adanır, O. (2000). *Baudrillard'ın simülasyon kuramı üzerine notlar ve söyleşiler*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Allan, K. (2011). *Contemporary social and sociological theory: Visualizing social worlds* (Second Edition). London: Sage Publications.
- Başaran, İ.E. (2000). *Eğitim yönetimi: Nitelikli okul*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Baudrillard, J. (1998a). *Kötülüğün şeffaflığı*. I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (1998b). *Üretimin aynası*. O. Adanır (Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- (2002a). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm*, Çev: O. Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İst
- Brooks, M. (2003). *The zombie survival guide*. New York: Three Rivers.
- Castells, M. (1998). Flows, networks and identities: A critical theory of the informational society. M.Castells, et. all. *Critical education in the new information age*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Classroom'a Giriş (2014). 1 Ekim 2014. <https://www.google.com/intl/tr/edu/classroom>
- Dağ, A. (2011). *Ölümciül şiddet: Baudrillard'ın düşüncesi*. İstanbul: Külliyyat
- Dimmock, C.A.J; Walker, A. (2000). *Future school administration: Western and Asian perspectives*. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong.
- Dusan, R (2000). *Pedagogy of other or the critical pedagogy and impossible exchange*.11 Ağustos 2005, <http://www.geocities.com/drutar2000/pedagogy.html>
- Egan, K. (2010). *Eğitimi zihin*. F. Keser (Çev.). Ankara: Pegem Akademi
- Fractale (2014). 30 Temmuz 2014. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Fractale>
- Google E-Sınıflar (2014). 1 Eylül 2014. <http://kesan.meb.gov.tr/www/edirne-memden-turkiyede-bir-ilk-google-e-siniflar/icerik/564>
- Hoyle, J. R. (1989). The future of educational administration: Knowledge and faith. *National Conference of Professors of Educational Administration Tuscalosa, AL*. 05 Şubat 2012, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED316934.pdf>
- Humes, W. (2000). The discourses of educational management. *Journal of Educational Enquiry*,1(1), pp. 35-53.
- Hürriyet (2012). Okullar hayat olsun. 10 Mart 2012, egitim.hurriyet.com.tr/haberler/30.04.2012/okullar-hayat-olsun.aspx
- John, R. (2009). Towards A new paradigm in education management. *Visión de Futuro*. 2, (12)
- Katina, M. (2011). Existential Learning: Learning by Being. 15 Ocak 2014, <http://uberveillance.com/blog/2011/1/3/existenti-ial-learning-learning-by-being.html>
- Kornblum, W. (2008). *Sociology in a changing world*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Luke, T.W.(1991). Power and politics in hyperreality: the critical project of Jean Baudrillard. *Social Science Journal*, 28 (3)
- McAuley, J.; Duberley, J.; Johnson,P. (2007). *Organization theory challenges and perspectives*. Essex: Prentice Hall.

Macintosh, N.B., Shearer, T., Thornton, D.B., & Welker, M. (2000). Accounting as simulacrum and hyperreality: Perspectives on income and capital. *Accounting, Organizations and Society*, 13-50.

Mann S. (2014). Biography. 15 Haziran 2014, <http://www.ece.utoronto.ca/people/mann-s>.

MEB (2012). 08.05.2012, <http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti.asp?ID=9462>

MEB (2014a). Okullar Hayat Olsun. 01.01.2014, http://okullarhayatolsun.meb.gov.tr/?islem=bilgi_detay&id=26

MEB (2014b). Millî eğitim uzman yardımcılığı yarışma sınavı (sözlü sınav) kılavuzu. 20 Nisan 2014, http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/09022130_milletmuzmanyardimciliiyarimasinavikilavuzu.pdf

Moebius Surface (2014). 1 Eylül 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Moebius_Surface_1_Display.png

Möbius şeridi (2014). 20 Mayıs 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%B6bius_%C5%9Feridi

Online Etymology Dictionary (2012). Orgy. 15 Şubat 2012, <http://www.etymonline.com/index.php?term=orgy>

Öğrenciler Artık Parmak Kaldırmayacak (2014). 1 Eylül 2014, <http://ogretmenler.biz/haber/ogrenciler-artik-parmak-kaldirmayacak-864.html>

Palermo J.(1992). *Dewey on the pedagogy of occupations: the social construction of the hyper-real*. 10 Nisan 2011, <http://www.ed.uiuc.edu/>

Shuttleworth, D.E. (2003). *School management in transition: Schooling on the edge, student outcomes and the reform of education*. London: RoutledgeFalmer.

Star (2013). Öğretmenler Odası Tarihe Karşıyor. 15 Ocak 2014, <http://haber.stargazete.com/newsdetail.asp?newsid=575912>

Şişman, M. (1996). Postmodernizm tartışmaları ve örgüt kuramındaki yansımaları. *Eğitim Yönetimi*, 2 (3), ss. 451-464

Ünal, I. ve Özsoy, S. (2010). *Eğitim bilimleri felsefesine doğru*. Ankara: Tan Kitabevi.

Ward, B. (1998). *The literary appropriation of chaos theory*, Department of English The University of Western Australia. 01 Mayıs 2010, <http://indolentdandy.net/phd>

Waks, L. J. (2006). Globalization, state transformation, and educational restructuring: why postmodern diversity will prevail over standardization. *Stud Philos Educ*. 25, 403–424.